

tetések kiépítése után életképesen tagozódik bele a Középeurópa-Románia-Feketetenger háromszögbe. (Szacsavay Gusztáv)

A FÖLD LAKHATÓSÁGA. Friedrich Ratzel, az emberföldrajz megteremtője (1882) tudománya főfeladatának ama törvényszerűségeket megokolását tekintette, melyek szerint az ember eloszlik a földön. Ratzel óta számos kísérlet történt, főleg annak kikutatása irányában, hogy mennyi a föld legmagasabb ember-befogadóképessége. 1934-ben Penck egy ennek a tárgynak szentelt, **A fizikai antropogeográfia főkérdése** című dolgozata a kérdés vitatását igen felélénkítette az általa bevezetett modern klimatológiai szempontok felvetésével. Ezóta a vizsgálatok kivétel nélküli abból indultak ki, hogy a föld jelenleg lakott felületein előbb-utóbb túlnépesedés következik be. Ez az állapot szükségszerűen maga után vonja az eddig lakatlan területekre irányuló vándorlás folyamatát, mely végül a föld ember által való megteléséhez vezet. A föld lakosságának lehetséges maximális számán kívüli természetesen felmerült az időpont kérdése is, amikor az emberiség létszáma eléri a maximumot. Ezekben az elgondolásokban természetesen nagyon sok utópikus és profetikus elem jelentkezett.

A helyzet napjainkban jelentősen változott. Politikai körülmények emberek igen nagy számát jelenlegi lakóhelyük elhagyására készítetik. A legtöbb ország viszont bezárja kapuit s ezért új települési helyek után kutatnak. Hol található azomban ezek a helyek?

Nemcsak az antropogeográfia, hanem azok a módszerek is, amelyekkel a föld teherbírását megállapítani próbálták, csak a nagy általánosságban mozognak. Így az egyes kutatók végkövetkeztetései is nagyon eltérnek egymástól. A föld lakosságának lehető maximális létszámbeli becslései az 5 és a kétszáz milliárd között mo-

zognak. Némelyek a jelenlegi mezőgazdasági hozamot vették átlagosan alapul, mások a modern technikának megfelelő mezőgazdasági formákat. Némelyük számításába belevett még feltáratlan táplálkozási tartalékokat, illetve olyan energia forrásokat is, amelyeket csak a jövő közelíthet meg.

Még az olyan számítások is, amelyek jelenleg adott és nemcsak valaha lehetséges támpontokon nyugodtak, lényeges eltéréseket mutatnak, miután egyik vagy másik élettényezőt egyoldalú hangsúllyal állították az előtérbe. Természetesen legtöbb kutató a szén- és ércgazdaság mellett elsősorban az élelmezést, vagyis a művelhető földet vette számításba. Ezzel a megfontolással Penck a föld maximális lakosainak létszámát 7689 millióban állapította meg s úgy találta, hogy a mostani Brit világbirodalom 600 millió fehér ember számára biztosíthat megélhetést, és pedig: az anyaország 30, Kanada és a Délafrikai Unió 60-60, a Dominiumok és Ausztrália pedig 450 milliót. Ebben a számításban tüstént szembeötlő, hogy Penck az angol anyaországnak a jelenleginél alacsonyabb befogadóképességet tulajdonít. Penck, ahogy kritikusa, **A. Fischer** kimutatta, csupán a belső körülmények által meghatározott — divatos műszóval élve: az ország autarchikus mezőgazdasági kapacitását — vette tekintetbe. Valójában a legtöbb európai országban a belső körülmények által meghatározott életlehetőségek jóval meghaladottak, a legerősebben Svájcban. Ezért tehát joggal vethető fel a külső körülmények által meghatározott befogadóképesség, amit a lakosság ipari tevékenysége, a fontos ásványi kincsekben való fölösleg, vizierők, kedvező közlekedési viszonyok s az idegen forgalmat elősegítő mozzanatok tesznek lehetővé.

A becslés nehézségeit nemcsak az élet-tényezők sokfélesége és az ezekben meghúzódó szubjektív ki-

értékelési mozzanatok nehezítik meg. A föld egyes területeinek elementáris sajátosságai nagyonis különböznek egymástól s ezért az életfeltételek objektíve igen változatosak ahhoz, hogy olyan jellegű általános ítéleteket állapítsunk meg, mint amínóket **Ballou**, vagy **Knipps** tesznek. Ezek a mezőgazdaságilag művelhető felületeket egyszerűen összeadták, kiszámították az átlaghozamot és elosztották az egyes ember azonosnak vett élelmiszerszükséglet adagával. Csak a klimatikus viszonyok **Penck** által történt bevonásával került a kutatásba a tér különbségeit méltányló megfontolás, amely annál indokoltabb, mert **Köppen** révén a klimatikus típusok beosztását és elhatárolását növényföldrajzi tények is megkövetelik. Ilyen tanulságok révén osztotta be a földet **Penck** 11 különböző klímájú régióra s ezeknek a régióknak számította ki azután a lehetséges maximális befogadóképességét. Ez a számítás már jelentékeny haladás, mert egyszerűsmindenkorra kiküszöbölte az általános becslés érvényét. A híres település-specialista **Griffith Taylor**, torontói egyetemi tanár viszont bebizonyította, hogy a **Köppen**-, illetve **Penck**-féle 11 régió nem elégés az egyes terek befogadóképességének valóban differenciált megragadásához. **Taylor** legutolsó munkájában (**Environment, Race and Migration, Toronto**), mely ugyanolyan módszeres, mint amilyen érdekes, kidolgozta a föld valamennyi részére alkalmazható lakhatósági összehasonlító mértéket.

Taylor is nagyon jól tudja, hogy abszolút biztos értelemben nem állapíthatjuk meg a föld befogadóképességét. Csupán olyan tájékoztató becsléseket érhetünk el, amelyek egyes területeken feltétlenül jó szolgálatot tesznek. A településföldrajzi értelemben jellemezhető régiók elemzése (74 ilyen régiót ismer **Taylor**) **Taylor**t egy grafikai lakhatósági index megszerkesztésére készítette, amit ő **ekonográf**nak

nevez. Ez az ekonográf a döntő lakhatósági feltételek skáláját tünteti föl. Ilyenek: hőmérséklet, csapadék, tengerszín fölötti magasság, szénkészlet stb. A legfontosabb tényező a hőmérséklet. Ahol az évi átlag hőmérséklet minusz 1 Celsius alatt, vagy pedig 21 Celsiuson áll, ott európai számára nincs települési lehetőség. Az ideális ekonográfiai értéksor: évi átlaghőmérséklet 12.75 Celsius, évi átlagcsapadék 127 cm., tengerszín magasság és 780 ezer tonna szénkészlet négyzetkilométerenként. Ahol ilyen feltételek az adottak, ott a föld használhatósága a legtöbb oldalú és a lakhatóság lehetősége a legnagyobb. Minden eltérés a lakhatósági tényezőkben szűkíti az életteret, ugyanakkor a hőmérséklet kétszer olyan fontos, mint a csapadékmennyiség, amely utóbbi viszont a termékenységet kétszer olyan erősen befolyásolja, mint a tengerszín fölötti fekvés kedvezősége vagy kedvezőtlenessége. Az ekonográf konstrukciója olyan, hogy megadja bármely terület lakhatósági karakterét. Látható, hogy a hőmérséklet, a csapadék és a tengerszín feletti fekvés kedvező-e a mezőgazdaságnak vagy állattenyésztésnek s hogy a szén vagy az eső előfordulása, illetve a magaslatti viszonyok lehetővé teszik-e ipar keletkezését. A formális összehasonlításokon kívül a **Taylor**-féle ekonográf számszerű összehasonlításokat is ad. A tényezőket u. i. úgy osztotta be **Taylor**, hogy ideális esetben 1000 egységet adnak s a kedvezőtlen eltérések megfelelően levonásba vehetők. Így pl. az élcsoport Nagybritannia és Északki-na 770, az Egyesült Államok északkeleti része 756, az alsó határ pedig (Északnorvégia és a Tundrák) 21 ekonográfiai egységet tüntetnek föl. A felületi kiterjedés bevonásával azután bármely terület ekonográfiai adalékai segítségével kiszámítható a lakhatóság.

Különös értékek a már lakott és a település szempontjából még fel nem tárt konkrét ekonográfiai

egybevetések. Taylor az általa pontosan átkutatott Kanada és Ausztrália szembeállításából mellékel ilyen egybevetéseket. Kanada számára a következő megfeleléseket találta: Északnorvégia (3 millió lakos) — dél Brit-Columbia; Németország és Lengyelország (92 millió) — a Prairi tartományok; déli Finnország (3 millió) — Clay Bert; Csehszlovákia (14 millió) — Dél-Ontario és Quebec; Svédország déli része (6 millió) — Partvidék. Ennek a területnek a legmagasabb lakhatósági száma kerek 118 millió. A Taylor-féle módszer megengedi a gyakorlatilag üres kontinensek valószínű betelepülésének kiszámítását arra az időpontra, amikor ott a mai európai lakhatósági feltételek következnek be. Ez a következő számokhoz vezetett: Észak-amerika 610, Argentína 115, Délafrika 82, délkelet Ausztrália 62 millió. Igen magasra becsüli Taylor Rhodézia lakhatóságát, mely — ellenére a magas hőmérsékletnek és erős csapadékknak — a kedvező gazdasági fekvés következtében a fehér lakosság munkaerejének a legszélesebb kibontakozási lehetőséget nyújtja. Rhodézia és Angola lakhatóságát Taylor 50 millióra becsüli. Szerinte a központi Queensland és az ausztráliai Darling-medence igen nagy területeket nyújt a földmivelés és állattenyésztés számára.

Míndezekből a becslésekből Taylor levonja a gyakorlati következtetéseket. Követeli Kanada és Ausztrália szabaddá tételét a legszélesebb bevándorlás céljaira. (Varga Gábor)

AZ EGYENLITŐ-KÖRNYÉKI SPANYOL IRODALOM. Alig öt évvel előbb az Egyenlítő-környéki spanyol irodalomnak igen határozott gyarmati jellege volt. A spanyol gazdasági érdekeket fejezte ki természetesen, mert a spanyol író, aki véletlenül a gyarmaton született és nevelkedett, az uralkodó osztály, a földtulajdonosok osztályához tartozott s gondolkodását,

írói magatartását a gyarmat-gazdasági szempontok determinálták. **Olmedo, Juan Leon Mera, Numa Pompilio Lina** és társaik a gyarmati intellektualizmusnak ezt a vonalát képviselik s előadásmódjukon nemcsak az importált irodalmi iskola bélyege látszik, de a valóságot más, nem gyarmati valóságok szerint gyakran meg is hamisították. A politikai vita a spanyol nemzet ideológiai megújulásának sorába állította ugyan őket, de nem szüntek meg a polgári átszövődésű angol-francia liberális szóvivői lenni és süketek maradtak azokkal a társadalmi harcokkal szemben, melyek már több mint félszázada mozgatják a világ dolgozóit. Ezekben az időkben, századunk első tizedében alig egy-két könyv jelent meg, melyeket a mai irodalmi realizmus előhírnökeinek lehet tekinteni.

A kényeskedő, dekadens, morfnista és alacsonyabbrendűségi érzéssel teli nemzedék és a mai aktivista egyenlítői irodalom képviselői közötti lassan megjelenik, nem minden érték hátrahagyása nélkül, egy hid-generáció. Ehhez tartozik **Fernando Chaves**, kinek **Ezüst és bronz** című regénye már szakítás a gyarmatosító szellem irodalmával s művészi eszközökkel nemzeti tárgyat dolgoz fel. Ez az írókban, kritikusokban, esszéistákban, történészekben rendkívül gazdag egyenlítői nemzedék azonban nem egységes irányzatú, különböző ideológiák egybeolvadásának benyomását kelti. Találunk közöttük liberálisokat, idealistákat sőt realista-humanistákat is, de kivétel nélkül valamennyien új megfogalmazásban adnak képet a dolgokról és jelenségekről. Talán intellektuális elfogultsággal vádolhatjuk őket, mely általánosítja a társadalmi valóság kérdéseit számukra, de mindenképp valami stílust és nagyvonalúságot jelentenek az előző nemzedékekkel szemben. Ez magyarázza nyelvük érdekességét is, amely voltaképpen reakció a megelőző szónokiasság-